

Immanuel Kant (1997): *Prolegomena eli johdatus mihin tahansa metafysiikkaan, joka vastaisuudessa voi käydä tieteestä*. Suom. Vesa Oittinen. Gaudeamus, Helsinki. 254 s.

Filosofian historian ehkä vaikein kirja on Immanuel Kantin (1724-1804) *Puhtaan järjen kritiikki*. Huomatuaan ikäväkseen, että juuri kukaan ei ollut ymmärtänyt saatikka loppuun asti lukenut tätä *opus magna*, Kant päätti tehdä lyhyemmän johdatuksen sekä *Puhtaan järjen kritiikkiin* että filosofian edellytyksiin yleensä. *Puhtaan järjen kritiikki* ja *Prolegomena* tekivätkin Kantista kuolemattoman filosofin sekä aloittivat sen saksalaisen filosofian ylivallan, joka jatkuu vielä tänäkin päivänä. Kuolemattomuuden Kant olisi kyllä saanut myös *Käytännöllisen järjen kritiikillään* tai *Arvostelukyyn kritiikillään*.

Kantin projektina tässä ensimmäisessä kritiikissä oli tehdä filosofiasta (metafysiikasta) yhtä varma ja ehdoton tiede kuin matematiikasta. Pyrkinessään tähän Kant halusi ratkaista kysymykset tiedon mahdollisuudesta ja alkuperästä.

Tiedon luonteesta oli 1600-1700 luvulla taitettu kovasti peistä. Voidaan ajatella, että filosofian taistelutantereella oli edustettuna empiristien ja rationalistien joukkueet, joilla oli päinvastaiset käsitykset tiedon luonteesta. Empiristien mukaan kaikki tieto on peräisin pelkästään kokemuksesta. John Locken mielestä mieli on vain ”tyhjä taulu” (*tabula rasa*), johon kokemus sitten jättää jälkensä. Sen sijaan rationalistien mielestä tietoa ja yleiskäsitteitä ei voida palauttaa pelkästään kokemukseen. Käsitteet ja teoriat eivät ole vain empirisiä yleistyksiä (ts. induktioita) eli yksittäisistä havainnoista johdettuja lainalaisuuksia. Rationalistit eivät muodosta ehkä samanlaista yhtenäistä joukkuetta kuin empiristit, mutta perusideana heillä on teesi, että tiedonmuodostuksessa järjenkäytöllä tai sisäsyntyisillä ideoilla on keskeinen rooli tiedonmuodostuksessa.

David Hume, jota on pidetty empiristien joukkueen haamupelaajana, siirsi tämän keskustelun uudelle tasolle radikalisoimalla antiikin aikaisen skeptisismiin. Hänen mukaansa uskomuksemme niin jumalasta kuin ulkoisen maailman olemassaolostakin perustuvat vain tottumukseen. Yhtä hyvin voidaan väittää, että niitä ei ole olemassa eikä kumpaakaan väitettä voida todeta vääräksi. Myöskään ei ole mahdollisuutta todistaa edes minän olemassaoloa identtisenä ja yhtenäisenä muuttuvien impressioiden (välittömien havaintojen) ja ideoiden kantajana. Kant, jota puolestaan hiukan epäkorrektisti on pidetty rationalistien joukkueen tähtipelaajana, tarttui Humeen tarjoamaan haasteeseen. Hume tahtoi lopettaa koko metafysiikan, koska se ei voi koskaan esittää samanlaisia ehdottoman päteviä väittämiä kuin matematiikka. Kant halusi osoittaa sellaisen metafysiikan edellytykset, joka käy tieteestä eikä löhröttelystä.

Tässä empiristien ja rationalistien kamppailussa tärkeiksi käsitteiksi muodostuivat tieto *a priori* ja tieto *a posteriori*. Tieto *a posteriori* on tietoa kokemuksesta eli empirisestä maailmasta. Tieto *a priori* on puolestaan tietoa ennen kokemusta. Kantin mukaan *a priori* -tieto on peräisin puhtaasta ymmärryksestä ja puhtaasta järjestä. Metafysiikka ei voi perustua kokemuseräiseen tietoon. Metafyysinen tieto ei ole fyysistä vaan sanansa mukaisesti metafyyssistä eli se sijaitsee kokemuksen tuolla puolen (s. 52). Kant väittää, että voi olla olemassa puhdasta filosofista tietoa samalla tavoin kuin on olemassa puhdasta matemaattista tietoa.

Nämä metafysiikan *a priori* -arvostelmat voivat siten olla joko pelkästään selvittäviä eli analyttisiä tai laajentavia eli synteettisiä. Analyttiset arvostelmat eivät lisää mitään tiedon sisältöön. Esimerkiksi analyttisessä arvostelmassa ”Kaikki kappaleet ovat ulottuvia”, arvostelman subjektiin (kappaleet) sisältyy arvostelman predikaatti (ulottuvia). Kappaleen käsitteeseen kuuluu, että se on ulottuvainen, joten ko. analyttisessä arvostelmassa vain puretaan eli analysoidaan kappaleen käsitettä. Sen sijaan synteettisessä arvostelmassa ”Jotkut kappaleet ovat raskaita”, predikaatti (raskaita) ilmaisee jotain, mitä ei voida ajatella sisältyvän subjektiin (kappaleet). Synteettinen arvostelma laajentaa tietoa, koska se lisää jotain käsitteeseen.

Kaikki kokemusarvostelmat ovat aina synteettisiä arvostelmia *a posteriori*. Niissä laajennamme tietoa empiiristä alkuperää olevalla materiaalilla. Sen sijaan on Kantin mukaan järjetöntä perustaa analyttistä arvostelmaa kokemukselle, ”kun kerran ei ole tarpeen mennä käsitteeni ulkopuolelle esittäkseni arvostelman, enkä siis tarvitse siihen mitään kokemuksen antamaa todistusta” (s. 55). Mutta on myös olemassa synteettisiä arvostelmia *a priori*, kuten puhtaan matematiikan arvostelmat. Juuri tällaisia arvostelmia myös metafysiikan olisi tuotettava, jos se aikoo käydä tieteestä.

Kantin mielestä metafysiikka on monesti ollut pelkästään analyttisten väittämien asettamista kuten esimerkiksi substanssin käsitteen purkamista arvostelmalla ”Substanssi on se mikä on olemassa vain subjektina”. Tällainenkin metafysiikka on Kantista tarpeellista, mutta se ei ole varsinaista metafysiikkaa. Sen sijaan väittämä ”kaikki, mikä olioissa on substanssia, on pysyvää” on synteettinen arvostelma *a priori* ja edustaa todellista metafysiikkaa.

Kant sanoo, että meidän ei erikseen tarvitse todistaa onko yleensä mitään *a priorista* synteettistä tietoa (ennen kokemusta olevaa laajentavaa tietoa) olemassa, koska puhtaassa matematiikassa ja puhtaassa luonnontieteessä esitetään sellaisia väittämiä, jotka ovat ehdottoman varmoja pelkän järjen käytön pohjalta. Ei pidä kysyä, onko tieto puhtaan järjen pohjalta mahdollista, vaan on kysyttävä, miten se on mahdollista. Siis täsmällisesti sanottuna on kysyttävä ”miten synteettiset lauseet *a priori* ovat mahdollisia”

(s. 67). Kant julistaa juhlallisesti, että yhdelläkään metafysiikalla ei ole lupa harjoittaa tointaan ennen kuin hän on vastannut tähän kysymykseen tyydyttävästi. Tämän “transsendentaalisen pääkysymyksen” Kant jakaa neljään osaan:

- 1) Miten puhdas matematiikka on mahdollista?
- 2) Miten puhdas luonnontiede on mahdollista?
- 3) Miten metafysiikka ylipäättään on mahdollista?
- 4) Miten metafysiikka on tieteenä on mahdollista?

Nämä kysymykset muodostavatkin *Prolegomenan* pääkappaleet ja sen ydinsisällön. Se vaikein kysymys eli metafysiikan mahdollisuus tieteenä, jää *Prolegomenassa* hyvin kevyelle käsittelylle. Ensimmäisessä osassa Kant kysyy miten on ylipäättään mahdollista “havainnoida” (*anzuschauen*) jotakin *a priori* ts. “miten kohteen havainnointi voisi tulla ennen kohdetta” (s. 77). Kantin systeemissä ratkaisun avain piilee siinä, että me emme voi tiedostaa “olioita sinänsä” vaan ainoastaan “ilmiöitä”. Voimme tiedostaa ainoastaan miten oliot sinänsä ilmenevät meille ts. vaikuttavat meidän aistihimme. Millä tavoin tämä ilmenemisen prosessi tapahtuu, vaikuttaa aistimellisuutemme muoto. Me voimme saada oliosta sinänsä vain sellaisia ilmiöitä, jotka aistimellisuutemme muoto sallii. Juuri ja ainoastaan tämä aistimellisuutemme muoto voi olla *a priori* havainnoinnin kohteena. Puhdas matematiikka on se tiede, joka tutkii sellaisia aistimellisuutemme muotoja kuin aika ja avaruus. Kantin radikaali väite on, että aika ja avaruus ovat pelkästään aistimellisuutemme muotoja (ei olioiden sinänsä ominaisuuksia), joilla me annamme aistiemme kohteille eli empiiriselle maailmalle ilmiöiden. Kantin mukaan geometrian perustana on avaruuden puhdas havainnointi ja aritmetiikka puolestaan tuottaa lukunsa lisäämällä perättäisesti yksiköjä toisiinsa ajassa. Geometria ja aritmetiikka tuottavat synteettisiä arvioita *a priori* ilmiöiden (ei olioiden sinänsä) muodosta. Puhtaan matematiikan lauseet ovat *a priorisia*, koska ilmiöiden muoto johtuu meistä eikä empiirisestä maailmasta. Gottlob Fregeä seuraten monikaan matemaatikko ei tänäpäivänä allekirjoittane näitä väitteitä. Kant kuitenkin katsoi näin pätevästi osoittaneensa miten puhdas matematiikka on mahdollista.

Transsendentaalisen pääkysymyksen toisessa osassa, Kant muotoilee puhtaan luonnontieteen mahdollisuuden seuraavanlaiseksi ongelmaksi: Miten puhtaille ymmärryskäsitteille perustuva kokemus on mahdollinen? Miten voidaan ajatella puhdas luonnontieteellinen tieto, joka on empiirisistä havainnoista riippumaton?

Kantin vastaus noudattaa samaa kaavaa kuin ensimmäisen osan vastaus. Luonto ei ole olio sinänsä tai niiden kokonaisuus vaan Luonto on *Dasein* eli yleisten luonnolakien mukaan määräytynyttä olemassaoloa. Jos luonto olisi olio sinänsä, meillä ei voisi olla siitä sen enempää *a priori* kuin *a posteriori* tietoa. Mutta näin ei ole, vaan luonto on meidän ymmärryksemme

ja kokemuksemme mukaisten luonnolakien määräämää olemassaoloa. Mitenkään muutoin asiat eivät voisi ollakaan, väittää Kant. Jos vaikka olioilla sinänsä onkin ehdottomia lakeja, joita ne noudattavat, meillä ei voi olla mitään tietoa siitä. Olioista sinänsä meillä ei voi olla mahdollista kokemusta, vaan mahdollinen kokemus koskee vain sitä miten oliot sinänsä voivat vaikuttaa aistinelimiimme. Millä mahdollisilla tavoilla oliot sinänsä voivat vaikuttaa meihin (ts. millainen kokemus meillä on mahdollista saada), voi meillä olla tietoa, koska se ei ole riippuvainen olioiden sinänsä ominaisuuksista, vaan meidän aistimellisuuden muodosta.

Puhdas luonnontiede on tiede, joka esittää *a priori* tietoamme laajentavia (ts. synteettisiä) lakimuotoisia arvioita, joiden alaisena luonto eli meidän mahdollisten kokemustemme kohde on. Kantin mukaan luonnosta saadaan myös tietoa, joka ei ole puhdasta vaan peräisin osin kokemuksesta kuten liikkeen, kitkan ja läpäisemättömyyden käsitteet. Nämä käsitteet eivät edusta puhdasta luonnontiedettä, koska niiltä puuttuu tarvittava yleisyys ja apodiktisuus (välttämättömyys). Kant ei uskonut, että induktion avulla oppisimme tuntemaan mitään varsinaisia luonnolakeja. Tämä ei vielä ole riittävä syy julistaa Kant rationalistiksi. Itseasiassa Kant on jo kysymyksen asettelussaan empiirismi-rationalismi -kiistan tuolla puolen.

Empiiriset arvostelmat Kant jakaa kahteen kastiin sen mukaan, onko niillä ymmärryskäsitteiden antamaa objektiivisuutta (kokemusarvioita) vai ovatko ne vain yksittäisten havaintojen subjektiivisia kokoonpanoja (havaintoarvioita). Aluksi kaikki arvostelmamme ovat havaintoarvioita (*Wahrnehmungsurteile*). Ne ovat päteviä vain meidän kannaltamme. Ne ilmaisevat pelkästään havainnon suhdetta subjektiin. “Empiiriseen ja yleensä siihen, mitä aistimellinen havainnointi antaa, täytyy vielä lisätä erityisiä käsitteitä, joiden alkuperä on kokonaan *a priori* puhtaassa ymmärryksessä” (s. 102). Vasta sitten kun havainto (*Wahrnehmung*) on alistettu *a priori* -käsitteille, se muuntuu kokemukseksi ja saa objektiivisen pätevyuden. Kokemuksen objektiivinen pätevyys ei tule kohteesta tai empiirisestä maailmasta vaan ymmärryskäsitteistä.

Arvostelmat “huone on lämmin” ja “koirohuo on kiterää” ovat esimerkkejä vain subjektiivisesti pätevästä havaintoarvioista. Nämä arvostelmat ilmaisevat kahden eri tuntemuksen suhdetta havainnoijan “senhetkiseen” tilaan. Sen sijaan kokemusarvioitujen pätevyys ei rajoitu subjektin senhetkiseen tilaan. Jotta havainnosta (*Wahrnehmung*) voisi tulla kokemus, on havainto alistettava käsitteelle, joka yhdistää havainnointiin (*Anschauung*) liittyvän empiirisen tajunnan “yhdeksi tajunnaksi ylipäättään”. “Tällainen käsite on puhdas ymmärryskäsite *a priori*, jonka tehtävänä on pelkästään määrittää havainnoinnille ylipäättään se tapa, jolla sitä voidaan käyttää arvostelmissa” (s. 106). Syyn käsite on Kantin mielestä tällainen puhdas

ymmärryksen käsite. Se on täysin riippumaton mistä tahansa havainnoinnista ja sen tehtävänä on määrittää mielteitä (*Vorstellung*) alaisuuteensa.

Syy on vain yksi relaatiota koskeva ymmärryskäsite muiden ollessa substanssi ja yhteys. Sitten on olemassa vielä kvantiteetin (ykseys, moneus ja kaikkeus), kvaliteetin (reaalisuus, negaatio ja limitaatio) ja modaliiteetin (mahdollisuus, olemassaolo ja välttämättömyys) ymmärryskäsitteet. Hegel ottaa nämä samat termit ja saman triadisen ajattelutavan omaan logiikkaansa, mutta esittää niille täysin päinvastaisen tulkinnan. Hänelle ne eivät ole pelkkiä ymmärryskäsitteitä, jotka ovat täysin riippumattomia olioista sinänsä ja niiden ominaisuuksista. Hegelillä ei ole mitään olioita sinänsä vaan henki, joka ihmisen tai inhimillisen kulttuurin eriytyneessä hahmossa on löytämässä takaisin itseensä muun muassa näiden kategorioiden avulla.

Miten siis tältä pohjalta puhtaille ymmärryskäsitteille perustuva tieto (synteettiset lauseet *a priori*) eli puhtas luonnontiede on mahdollinen? Perustana Kantilla on, että ehdottoman pätevää tietoa voi saavuttaa vain ajattelun avulla.

Ajattelu on mielteiden yhdistämistä tajunnassa eli arvostelmien asettamista. Silloin kun tämä mielteiden yhdistäminen tapahtuu objektiivisesti eli välttämättömästi, ajattelu saavuttaa pätevää tietoa. Kokemus saavutetaan kun ymmärrys yhdistää mielteet tai havainnoinnit arvostelmassa välttämättömällä tavalla. Kokeusarvostelmassa ilmiöt (aistioliot) saatetaan puhtaiden ymmärryskäsitteiden (ymmärrysolioiden) alaisuuteen. Ymmärryskäsitteet tekevät empiiristä maailmaa koskevasta arvostelmasta objektiivisesti pätevän. Tällaiset objektiivisesti pätevät arvostelmat ovat mahdollisen kokemuksen periaatteita *a priori*. "Mahdollisen kokemuksen periaatteet ovat samalla yleisiä luonnolakeja, jotka voidaan tiedostaa *a priori*" (s. 113). *A priori*-tiedostaminen puhtaassa luonnontieteessä on mahdollista siksi, että me voimme järkeä käyttäen tietää aistimellisuutemme muodon ja ymmärryksemme käsitteet, jotka määrittävät sen välttämättömän tavan, jolla me voimme maailmaa käsittää. Puhtaan luonnontieteen tehtävänä on löytää ne periaatteet ja edellytykset, joilla kaikki ilmiöt subsumoidaan (ts. alistetaan) ymmärryskäsitteiden alle. Tällaisena voidaan pitää esimerkiksi lakia painovoimasta, jossa massaa koskevat ilmiöt alistetaan tietyn kaavan avulla ymmärryskäsitteiden alle. Vain tällaisten periaatteiden systeemiä Kant kutsuu puhtaaksi luonnontieteeksi, ja vasta se tekee mahdolliseksi kaiken empiiristä luontoa koskevan tiedon.

Tämän osion lopussa Kant tulee siihen paradoksaaliseen johtopäätökseen, että "ymmärrys ei ammenna lakejaan (*a priori*) luonnosta, vaan säättää ne sille" (s. 135). Tässä täytyy muistaa, että Kantille luonto ei ole olio sinänsä vaan ilmiöiden tai meissä olevien mielteiden kokonaisuus. Luonnolait ovat niitä periaatteita, joilla nämä mielteet yhdistyvät meissä itsessämme välttämättömällä tavalla. Nämä yhdistymisen välttämättömät periaatteet eli luonnolait ovat sitä

synteettistä tietoa *a priori*.

Transsendentiaalisen pääkysymyksen kolmannessa osassa kysytään sitten metafysiikan mahdollisuutta. Tämä kolmas kysymys koskee sitä, miten järjen askarointi itsensä parissa on mahdollista. Samalla tavoin kuin puhtaassa luonnontieteessä tarvittiin ymmärryskäsitteitä, metafysiikassa tarvitaan ideoita eli järjenkäsitteitä (*Vernunftbegriffe*). Ymmärrystiedon (puhtas luonnontiede) ominaisuuteen kuuluu, että sen periaatteet voidaan vahvistaa kokemuksella. Esimerkiksi jokainen voi testata painovoiman vaikutusta eri kappaleisiin. "Transsendentti järkitieto sen sijaan ei ideoidensa osalta mukaudu kokemukseen eikä se asettamuksia voida vahvista tai kumota kokemuksella" (s. 150). Nämä ideat Kant jakaa psykologiseen, kosmologiseen ja teologiseen ideaan, joista jokainen sisältää oman "dialektiikkansa".

Psykologisen idean käsittelyssä Kant ei ainakaan *Prolegomenassa* sano mitään kovin mielenkiintoista. Siinä on puhe muun muassa sielun pysyvyydestä ja "minästä". "Minästä" Kant toteaa, että jos se ymmärretään sisäisen aistin ilmiönä, sitä ei ole olemassa mieltämiskyvyn ulkopuolella. Ilman sen kummempia perusteluja Kant kuitenkin julistaa, että "minä" on myös olio sinänsä, joka eksistoi mieltämiskyvymme ulkopuolella jääden meille tuntemattomaksi. Kosmologisen idean kohdalla Kant esittää kuuluisat antinomiansa. Kantin mukaan on olemassa neljä transsendenttia ideaa, joista voidaan esittää neljä ristiriitaista väitettä. Nämä antinomiat eivät ole mielivaltaisia vaan johtuvat itse inhimillisen järjen luonteesta. Antinomiat koostuvat neljästä teesistä ja niiden antiteeseistä:

1.

Väittäjä: Maailmalla on alku ajassa ja avaruudessa
Vastaväittäjä: Maailma on ääretön ajassa ja avaruudessa.

2.

Väittäjä: Kaikki koostuu yksinkertaisesta.

Vastaväittäjä: Ei ole mitään yksinkertaista, vaan kaikki on koosteita

3.

Väittäjä: Maailmassa on syitä, jotka juontuvat vapaudesta.

Vastaväittäjä: Ei ole mitään vapautta, vaan kaikki on luontoa.

4.

Väittäjä: Maailmansyiden sarjassa on jokin välttämätön olento.

Vastaväittäjä: Siinä ei ole mitään välttämätöntä vaan tässä sarjassa kaikki on satunnaista.

Kant sanoo menevänsä takuuseen sekä väittämiensä että vastaväittämiensä todisteiden paikkaansapitävyydestä. Filosofian historiassa kukaan ei varsinaisesti ole käynyt taistoon Kantin kanssa jonkun teesin tai antiteesin yksipuolisesta paikkaansapitävyydestä. Myöskään Kantin ankarin ja systemaattisin kriitikko Hegel

ei kieltänyt antinomioiden olemassaoloa, vaan ainoastaan esitti niille toisenlaisen tulkinnan. Kantin mukaan järki on näissä antinomioissa itsessään jakaantunut. Tämä tilanne riemastuttaa kyllä skeptikkoja, mutta kriittisen filosofin on syytä tuntea levottomuutta ja pohdiskella asiaa syvällisemmin.

Ensimmäisen antinomian kohdalla Kant muistuttaa, että aika ja avaruus eivät ole olemassa sinänsä meidän mielteidemme ulkopuolella. Ensimmäisen antinomian teesejä ei kumpaakaan voida kumota kokemuksella, koska meillä ei voi olla kokemusta “äärettömästä avaruudesta tai äärettömästi kuluneesta ajasta kuin maailmaa rajoittavasta tyhjistä avaruudesta tai edeltäneestä tyhjistä ajastakaan” (s. 169). Nämä ovatkin vain järjen ideoita eivät olioiden sinänsä ominaisuuksia. Ensimmäinen ja toinen antinomia osoittavat, että aistimaailma on sinänsä ristiriitainen ja siitä seuraa, että näissä antinomioissa sekä teesi että antiteesi ovat epätosia.

Näiden jälkimmäisten antinomioiden eli dynaamisten antinomioiden dialektiikka on aivan toisenlaista kuin matemaattisten antinomioiden. Dynaamisten antinomioiden kohdalla teesit ovat yhdistettävissä, mutta ei matemaattisen yhdistämisen (ts. samankaltaisuuteen perustuen) vaan dynaamisen yhdistämisen avulla. Tämän perusteella Kant väittää, että dynaamisissa antinomioissa sekä teesi että antiteesi ovat tosia. Antinomiassa kolme kumpikin teesi pitää paikkaansa. Kun puhutaan ihmisen toiminnasta, on syitä, jotka johtuvat vapaudesta eli ihmisen on “pannut alkuun ilmiöitä omasta takaa”, mutta samalla ihminen on luonnon välttämättömyyden alainen eli deterministisesti määrätty. Ihminen on sekä ilmiö (luontoa ja välttämättömyyttä) että olio sinänsä (vapautta ja järkeä). “Voin nyt sanoa ilman mitään ristiriitaa, että kaikki järjestellisten olentojen teot ovat luonnonvälttämättömyyden alaisia, sikäli kuin ne ovat ilmiöitä (esiintyvät jossakin kokemuksessa). Mutta samat teot ovat vapaita, kun katsotaan yksistään järjestellistä subjektia ja sen kykyä toimia pelkän järjen pohjalta” (s. 174).

Samalla tavalla Kant sanoo ratkaisseensa neljännen antinomian. Ilmiötasolla aistimaailmalla ei ole mitään syytä, joka olisi välttämätön. Maailma on silti kytkeytynyt välttämättömään olioon eli jumalaan (olioon sinänsä), joka on maailman synnä toisenlaista lakia noudattaen. Tässä niin kuin psykologisessakin ideassa Kant taikoo *deus ex machina* -tyylisesti olion sinänsä peliin, vaikka olion sinänsä ei pitänyt alkuunkaan olla tiedostettavissa. Kant kuitenkin tarvitsi postulaatit järkisyytistä ja jumalasta *Käytännöllisen järjen kritiikkiään* varten. Kant sanookin, että järjen ideoiden eräänä tarkoituksena on luoda tilaa moraalisille ideoille spekulatiivisen alueen ulkopuolella (s. 202). Nähdäkseni teoreettisen järjen käsittelyssä näitä postulaatteja ja teologista ideaa ei olisi tarvittu.

Teologinen idea on täydellisen alkuolion idea. Tämän avulla järki yrittää määrätä kaikkien muiden oli-

oiden mahdollisuuden. *Prolegomenassa* Kant ei kerro tästä sen enempää vaan tyytyy toteamaan, että “mitä *Puhtaan järjen kritiikki* on asiasta sanonut, on käsittelevää, valaisevaa ja ratkaisevaa” (s. 179).

Kantille pyrkimys metafysiikkaan eli transsendentteihin ideoihin on puhtaan järjen luonnollinen pyrkimys. Tämä pyrkimys saattaa kuitenkin olla petollista ja johtaa tyhjänpäiväiseen dialektiikkaan. Kantin tärkein kysymys eli miten metafysiikasta saadaan tiedettä, jää *Prolegomenassa* aika levälleen. Jotta metafysiikalla olisi lupa tieteenä vaatia tunnustusta, “järjen itsensä kritiikin täytyy osoittaa kaikki *a prioriset* käsitteet ja esittää niiden jaottelu eri lähteiden – aistimellisuuden, ymmärryksen ja järjen – perusteella; edelleen sen täytyy antaa näiden käsitteiden täydellinen taulukko mukaan lukien kaikki mitä siitä voidaan päätellä... lopuksi sen on myös näytettävä synteettisen tiedon rajat – kaikki tämä täydellisen järjestelmän hahmossa” (s. 207). Tämän Kant ilmaisee tehneensä *Puhtaan järjen kritiikissä*. Vain osa tästä tehtävästä on suoritettu tai näytetty *Prolegomenassa*, mutta Kant sanoo pelkästään jo tämän vakuuttavan siitä, että ei ole syytä palata vanhaan ja sofistikoituneeseen näennästieteeseen. ”Vasta tämä metafysiikka voi antaa järjelle pysyvän tyydytyksen. Metafysiikalla on näet kaikkiin mahdollisiin tieteesiin verrattuna se etu, että se ainoastaan voi luottaa tulevaisuuteen niin valmiiksi ja kestäväksi, ettei se enää jatkossa muutu eikä kasva uusien keksintöjen ansiosta” (s. 207). Tästä järjen päätöksestä huolimatta Kant on sitä mieltä, että tieteellisellä metafysiikalla ja puhtaalla spekulatiivilla on myös rajansa. Silloin kun ne tulevat vastaan “ainoaksi mahdollisuudeksemme jää järjellinen usko, mutta se riittääkin tarpeisiimme ja tekee ehkä meille jopa parempaa kuin itse tieto” (s. 214).

Vesa Oittinen on *Prolegomenaa* kääntäessään joutunut kohtaamaan monia vaikeita ongelmia, joista hän on kuitenkin selviytynyt hyvin. Ehkä *Anschauung*-käsitteen kääntäminen “havainnoinniksi” voi joissakin kohdin (esim. §7-§11 ja §20) vaikeuttaa ymmärtämistä. Havainnointi on kuitenkin parempi käänös kuin ”oivallus” tai ”intuitiivinen näkemys”. *Prolegomena*-käännöksessä Oittinen on luonut sen perustan, johon nojautuen voidaan lähteä kääntämään itse *Puhtaan järjen kritiikkiä*. Sen verran täytyy valittaa tästä *Prolegomenan* suomenkielisestä laitoksesta, että siitä puuttuu kunnollinen sisällysluettelo, mikä seikka vaikeuttaa Kantin etenemisstrategian hahmottamista.

Linkki sähköisessä muodossa olevaan saksankieliseen alkutekstiin löytyy Filosofian klassikkokirjaston web-sivulta osoitteesta <http://www.jyu.fi/~rakahu/kirjasto.html>.

RAUNO HUTTUNEN